

**Emlékezés Balogh Jenőre (1864-1953), a Magyar Tudományos Akadémia
rendes, igazgatótanácsi és tiszteleti tagjára**

**Remembering Jenő Balogh (1864-1953), Full Member, Member of
Directorate and Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences**

Balogh Jenő a jog- és az államtudományok doktora, jogtudós, vallás- és közoktatásügyi politikai államtitkár, igazságügyminiszter, egyetemi tanár, több egyetem tiszteletbeli doktora. A Magyar Jogászegylet, a Magyar Pedagógiai Társaság, a Budapesti Pszichológiai Társaság, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a Magyar Néprajzi Társaság, a Magyar Statisztikai Társaság tagja, a Szerzői Jog Szakértő Bizottságának elnöke, a Magyar Nemzeti Múzeum szakértő tanácstagja, a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányi tagja. A Magyar Tudományos Akadémia rendes, igazgatósági /igazgatótanácsi/ és tiszteleti tagja, majd főtitkára, később pedig másodelnöke. A dunántúli református egyházkerület főgondnoka, majd az egyetemes református konvent világi elnöke.

Családja

1864. május 14-én született Devecseren (Veszprém Vármegye). Édesapja Balogh Gábor '48-as honvéd, ügyvéd, és több mint egy évtizedig a győri református egyház főgondnoka volt. Édesanyja, Szentmihályi Etelka az első alapító tagja a győri Protestáns Körnek, és igazi mintaképe a régimódi magyar úriasszonynak. Testvére, Dénes 1866-ban született, jogot végzett, majd ügyvédi gyakorlatot folytatott és fiatalon, 30 éves korában meghalt.

Balogh Jenő 1890-ben kötött házasságot Schnierer Valériával, és házasságukból egy fiúgyermek született, azonban felesége fiatalon elhunyt. Első felesége halála után, 1897-ben újból házasságot kötött Németh Irmával és egy újabb fiú, majd egy leánygyermek született.

Tanulmányai

Az elemi iskola első osztályának ismereteit magántanulóként a szülői házban sajátította el. Nyolc éves korától kezdve két éven át a pápai református gimnáziumban végezte a tanulmányait, majd ezt követően 1874-től a győri Szent Benedek rendi gimnáziumban tanult, ahol 1880-ban sikeres érettségi vizsgát tett.

Jogi tanulmányait a győri jogakadémián, a budapesti egyetemen, illetve 1885–86 között a berlini egyetemen végezte. 1887-ben Budapesten jogtudományi és államtudományi doktori oklevelet szerzett. Említést érdemel, hogy anyanyelvén kívül négy idegen nyelven beszélt.

1919-ben – mint az MTA rendes tagja és mint volt miniszter – a bűnügyi embertannal összefüggő kérdések minél alaposabb tanulmányozása érdekében beiratkozott az orvosi egyetemre is, ahol két félévet sikeresen elvégzett.

Közzolgálati pályája, minisztersége

Balogh Jenő 1887-től Budapesten ítélőtáblai segédfogalmazóként dolgozott, 1891-től az Igazságügyi Minisztérium törvény-előkészítő osztályán előbb titkár, később osztálytanácsos lett, majd 1897-1900 között a budapesti királyi ítélőtábla bírója lett és egyben beosztották az Igazságügyi Minisztériumba.

1910 novemberében a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban politikai államtitkárrá nevezték ki, továbbá még ebben az évben a marosújvári választókerület nemzeti munkaspárti programmal országgyűlési képviselőnek választotta. 1927-től a Református Konvent világi elnöke és ennek révén 1944-ig a felsőház tagja lett.

1913. január 4-én kinevezték igazságügy-miniszternek, amely tisztséget 1917. június 15-ig viselte. Tisza István bukása után visszavonult a politikai élettől, és a tudományos munkának szentelte életét.

A volt igazságügyi minisztert a Tanácsköztársaság idején, 1919 áprilisában letartóztatták és a gyűjtőfogházba vitték. A budapesti forradalmi törvényszék mutatókönyve szerint „politikai túszenvedőként” állították bíróság elé, és internálásra is bejegyezték, de erre nem került sor.

Közszolgálatára során a bűnvádi perrendtartás 1888-as, ún. Fabiny-féle javaslatát elkészítette, amely végül az ő szövegezésében lett az 1896. évi XXXIII. törvénycikk. Nevéhez fűződött az 1903. évi XXXVI. törvénycikk, amely a kriminológiai szemlélet hatására bevezette a feltételes elítélés intézményét, és Európában az elsők között megreformálta a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi szabályokat. Az 1908. évi XXXVI. törvénycikk, a fiatalkorúak és az alkalmi bűnelkövetőkről szóló I. büntetőnovella, a közveszélyes munkakerülők ellenében elfogadott ún. dologházi törvény, a sajtótörvény, a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény, a törvényhatósági választásokról szóló törvény, az esküdtszékek hatáskörének korlátozását szabályozó törvények is az ő nevéhez fűződnek. Államtitkári programjában fő célkitűzésként a polgári iskolák reformja és az egyetemi állapotok rendezése szerepelt. A polgári iskolák reformjával azt a törekvést kívánta elősegíteni, hogy a fiatalság a gazdasági pályákhoz kedvet kapjon. Az 1911. évi 12800. számú kultusz-miniszteri rendelet elfogadása is az ő érdeme volt, mert ebben a büntető perjogi tudomány önállóságot kapott, és az ország összes jogi egyetemén, valamint jogakadémiáján kötelezően oktatott alapvizsga tárgyává vált.

A jogtudós, akadémikus és egyetemi tanár

Balogh Jenő közszolgálatára, minisztersége idején tudományos tevékenysége ugyan háttérbe szorult, de élete utolsó évtizedeiben ismét módja volt elsősorban tudományos tevékenységet folytatni. Tudományos műveinek döntő többsége az 1910-es évekig, azaz a politikai pályára lépésének kezdetéig született. Munkái közül különös jelentőséggel bírnak a fiatalkorúakkal kapcsolatos művei, amelyek keretében foglalkozott a prevenció kérdésével, a bűncselekmények elkövetésének okaival, illetve azok feltárásával és elhárításával.

Pályája kezdetén, 1888-tól magántanári képesítést szerzett, majd büntető anyagi és eljárási jogból előadásokat tartott a budapesti egyetemen. 1900-ban nyilvános, rendes tanárrá nevezték ki a budapesti tudományegyetem büntetőjogi és büntető perjogi tanszékére. Az 1903/1904. tanévben még a jogi kar dékáni tisztségét is ellátta. Érdekes mozzanat, hogy gyorsíróként is működött, és okleveles gyorsíró-szaktanári képzettséggel rendelkezett. 1903-ban pedig a Budapesti Egyetemi Gyorsíró Egyesület tiszteletbeli tagjává választották.

Balogh Jenőt 1889-ben Tóth Lőrinc rendes tag ajánlotta a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának. Levelező taggá választására 1901-ben került sor. Az MTA rendes tagjának 1912-ben választotta. 1913. január 13-án tartotta székfoglaló értekezését az Akadémia II. osztályának ülésén *A kriminológia hatása a büntető ítélkezésre* címmel. Balogh Jenő akadémiai tevékenységének meghatározó része volt főtitkársága, amelynek során szakképzettsége, az intézmény iránti lojalitása, valamint munkabírása alkalmassá tette a főtitkári tisztséggel járó, rendkívüli munkát igénylő dokumentációs és igazgatási természetű feladatok ellátására.

Tudományos tevékenységének értékelése során ki kell emelni, hogy a magyar bűnvádi eljárástudomány megteremtése tekintetében meghatározó jelentősége volt. Kodifikátorként szerepet játszott az 1896-os bűnvádi eljárási kódex és melléktörvényei megfogalmazásában, őt tekinthetjük az önálló magyar bűnvádi eljárás-tudomány egyik létrehozójának és a büntető eljárásjog hivatalos tantárgy rangjára emelőjének. Nevéhez fűződik az első magyar büntető perjogi tankönyv megírása is, továbbá a bűnvádi eljárási kódex indokolásában a perjogi dogmatika kimunkálásának alapjait fektette le.

Egyházi közéleti tevékenységéről

Balogh Jenő fontos szerepet játszott a magyar református egyház életében is. 1913 augusztusában a Dunántúli Református Egyházkerület tanácsbírójává választották, 1915 októberében a győri református egyházközség tiszteletbeli főgondnoka lett. 1916 októberében a Dunántúli Református Egyházkerület világi főjegyzővé, és 1921. április 20-án, Pápán a dunántúli egyházkerület főgondnokká választotta. 1917-től a református egyház zsinatának tagja volt. Ebben a minőségében kapott meghívást a felsőházba, ahol főleg népjóléti, szociális, közoktatásügyi és külügyi kérdések tárgyalásában vett részt. Az egyetemes konvent tagja, 1928 és 1933 között a zsinat világi alelnöke, 1933-tól 1951-ig a zsinat világi elnöke, majd 1951-től haláláig újra világi alelnök volt. 1948. október 7-én a zsinat világi elnökeként az egyik aláírója volt a református egyház és az állam között létrejött megállapodásnak. Több gyülekezetben volt presbiter, és tevékenyen részt vett az egyház szeretetszolgálatának irányításában is.

Számos kitüntetéssel ismerték el élete során munkáját, például a Vaskorona rend III. osztály az egyetemi tanári tevékenységért (1900), a Vaskorona rend I. osztály

(1916), a Lipót-rend nagykereszt igazságügyi miniszteri munkájáért (1917), az I. osztályú Magyar Érdemkereszt (1925).

Emlékezete

Balog Jenő akadémikus, egyetemi tanár, egykori miniszter, volt ítélőtáblai bíró 1953. február 15-én hunyt el Budapesten.

Évtizedekkel halála előtt úgy rendelkezett, hogy „*temetése a legegyszerűbb, a búcsúvétel szinte néma legyen, földi porrészeit boldogult édesapja mellé temessék a bőnyi falusi temetőbe*”. Ezért a magyar református egyház nagy halottjától előbb farkasréti temetőben vettek búcsút az egyház püspökei, képviselői és tisztelői, majd koporsóját Bőnyrétalapra (Győr-Moson-Sopron Vármegye) szállították, ahol végső nyughelyére helyezték.

Az utókor többször megemlékezett róla, legutóbb 2018. június 15-én egykori Ménesi úti lakóhelyén emléktáblát helyeztek el, amelyet az Igazságügyi Minisztérium államtitkára avatott fel.

Publikációs listák Balogh Jenő műveiről

Magyar Tudományos Művek Tára

Digitalizált művei az MTA KIK gyűjteményében:

- REAL: <https://real.mtak.hu/view/creators/Balogh=3AJen==0151=3A=3A.html>

- REAL-EOD: <http://real-eod.mtak.hu/view/creators/Balogh=3AJen==0151=3A=3A.html>

- REAL-MS: <https://real-ms.mtak.hu/view/creators/Balogh=3AJen==0151=3A=3A.html>

Székfoglalója:

Levelező tag: Gróf Széchenyi István nézetei bűnvádi perjogunk átalakításáról
<https://real.mtak.hu/199091/>

Felhasznált irodalom

- Bódiné dr. Beliznai Kinga: Balogh Jenő életútja 1864-1953, (Jogtörténeti szemle 2016/1) Link: https://real-j.mtak.hu/16535/1/EPA04139_jogtorteneti_szemle_2016_01.pdf#page=3

- Estók József: A magyar börtönügy arcképcsarnoka, Balogh Jenő (1864-1953), Börtönügyi Szemle, 2009/3. szám

- Fekete Gézáné: A Magyar Tudományos Akadémia tagjai, 1825-1973 Link: http://real-eod.mtak.hu/41/1/EKK_18.pdf#page=32

- Kónya Sándor: Balogh Jenő, az Akadémia főtitkára (Magyar Tudomány, 1990/35) Link: http://real-j.mtak.hu/146/1/MATUD_1990.pdf#page=1209
- Kónyáné Kutrucz Katalin: Balogh Jenő (1864-1953), In: Balogh Jenő emlékkötet, Budapest, 1988.
- Losonczi Eszter: Balogh Jenő (1864-1953) szakirodalmi munkássága, in: Mezey Barna (szerk.) Állam- és jogtörténeti bibliográfiák 16., ELTE ÁJTK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék kiadványai, Budapest, 2015
- Markó László, Burucs Kornélia, Balogh Margit, Hay Diána (2003): A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest Link: <http://real-eod.mtak.hu/7573/1/AMTATagjai1825-2002.pdf#page=88>
- Sereg András: Balogh Jenő - A gyorskodifikáció atyja, Jogi Fórum, 2018.08.17., <https://www.jogiforum.hu/arckepcsarnok/2018/08/17/balogh-jeno-a-gyorskodifikacio-atyja/>
- Stipta István: Balogh Jenő, az igazságügy református minisztere (Jogtörténeti Szemle 2017/4) Link: http://real.mtak.hu/78850/1/jogtorteneti_szemle_2017_4_u.pdf#page=3
- Stipta István: Balogh Jenő és a büntető perjog, (Jogtörténeti szemle 2016) Link: <https://real.mtak.hu/63791/>
- Törő, László Dávid (2023) Balogh Jenő. Kultuszteremtés és köteleességtudat. In: A Magyar Tudományos Akadémia elnökei és főtitkárai. Magyar Tudományos Akadémia, HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, pp. 287-294. ISBN 978-963-416-384-8 Link: <https://real.mtak.hu/196421/>

Prof. Dr. Czine Ágnes
 Alkotmánybíró, tanszékvezető egyetemi
 tanár
 Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntető Eljárásjogi Tanszék
 Károli Gáspár Református Egyetem (KRE)
 Állam- és Jogtudományi Kar
 email: czine.agnes@kre.hu